

Weerstand tegen productieve dienstverlening in het onderwijs

Efficiënter onderwijs kan bijdragen aan het betalen van de kosten van de recessie terwijl nu de economische recessie wordt bestreden door een voorschot op de toekomst te nemen. Overheden gaan een grote schuldenlast aan om de economie weer op het rechte spoor te krijgen. De aflossing van de staatsschuld die nu wordt aangegaan om de economie te stimuleren legt een flinke hypotheek op toekomstige generaties. Voor de afbetaling van deze hypotheek staan een aantal wegen open. We kunnen bijvoorbeeld spaarders ervoor laten opdraaien door de inflatie te laten oplopen. Verhoging van de arbeidsdeelname biedt ook soelaas. Aan beide opties kleven demografische nadelen, want inflatie treft vooral ouderen met een pensioen. Daarnaast zijn door de daling van het kindertal in de afgelopen decennia de mogelijkheden voor uitbreiding van het arbeidsaanbod beperkt. De meest pijnloze oplossing is verhoging van de arbeidsproductiviteit. Door meer te presteren in dezelfde tijd zou de hypotheek die wij nu op ons nemen zonder veel problemen afgelost kunnen worden. Helaas heeft Nederland op het gebied van productiviteitsgroei de afgelopen jaren slecht gepresteerd, want die groei is in ons land de afgelopen twintig jaar achtergebleven bij die in de Verenigde Staten. Lag in de jaren tachtig de productie per gewerkt uur nog vijftien procent boven die in de Verenigde Staten, nu ligt het er tien procent onder (WRR, 2007; REA, 2007). De oorzaak van de achterblijvende productiviteitsgroei ligt in de publieke dienstverlening. Het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP, 2007) heeft berekend dat in de periode 1995–2004 de gemiddelde jaarlijkse productiviteitsgroei in de publieke sector nihil was. In de marktsector steeg de arbeidsproductiviteit in dezelfde periode met 2,3 procent per jaar. Binnen de publieke sector blijft vooral de arbeidsproductiviteit in het onderwijs achter. Volgens het SCP was de productiviteitsgroei in het onderwijs negatief. Tussen 1995 en 2004 daalde de arbeidsproductiviteit gemiddeld met 0,9 procent per jaar. Het SCP schrijft dit toe aan de klassenverkleining en aan de toename van de instroom in het speciaal onderwijs. De arbeidsproductiviteit in de dienstverlenende sector is lager dan in de industrie, dit kennen we als de Wet van Baumol. Maar dat de groei in deze sector negatief is, heeft zelfs Baumol niet voorspeld. Verhoging van de arbeidsproductiviteit in het onderwijs is hard nodig. Niet alleen om hiermee de collectieve lastendruk enigszins te verlichten maar ook omdat we worden geconfronteerd met een toenemend lerarentekort. Ruim vijftigduizend oudere leraren zullen

de komende tien jaar het voortgezet onderwijs verlaten. De instroom van jonge leraren is bij lange na niet voldoende om deze gaten te dichten. Volgens de statistieken van het Sector Bestuur Onderwijs Arbeidsmarkt (SBO) wordt nu al in het voortgezet onderwijs elf procent van de lessen door onbevoegde docenten en zestien procent door onderbevoegde docenten gegeven. Een toename van de arbeidsproductiviteit is in de publieke sector betrekkelijk eenvoudig te realiseren door vermindering van de kwaliteit van de dienstverlening, bijvoorbeeld door klassenvergroting. Omgekeerd kan verbetering van de kwaliteit van de dienstverlening leiden tot lagere arbeidsproductiviteit, bijvoorbeeld bij individueel onderwijs. Het denken over arbeidsproductiviteit in het onderwijs is nog weinig ontwikkeld en zowel bij docenten als onderwijskundigen bestaat hier ook een zekere weerstand tegen. Verhoging van de arbeidsproductiviteit wordt soms, maar ten onrechte, gelijkgesteld met verhoging van de werkdruk. De spectaculaire verhoging van de arbeidsproductiviteit in de marktsector gedurende de afgelopen decennia heeft de werkdruk en de vaak fysieke werkbelasting eerder verminderd dan vergroot. Inzicht in de arbeidsproductiviteit is een eerste stap in verhoging van de arbeidsproductiviteit in het onderwijs. Het is een voorwaarde om te kunnen beoordelen of onderwijsinterventies, zoals regels of didactische en onderwijskundige interventies, bijdragen aan verhoging van de arbeidsproductiviteit en daarmee effectieve interventies zijn, of juist belemmerend werken. Verhoging van de arbeidsproductiviteit in het onderwijs is van belang omdat hiermee het verwachte lerarentekort kan worden opgevangen. Daarnaast kan productiviteitsverbetering het draagvlak onder de bevolking om te betalen voor onderwijs vergroten. Immers, burgers zijn eerder bereid om de stijgende lasten voor hun rekening te nemen als ze weten dat hun geld goed wordt besteed. Tot slot kan productiviteitsverhoging middelen vrijmaken om de kwaliteit van onderwijs te verbeteren. Wonderlijk dat we na alle discussie over onderwijsvernieuwing nog steeds niet precies weten hoe we de arbeidsproductiviteit kunnen verhogen zonder de kwaliteit van onderwijs aan te tasten.

LITERATUUR

REA (2007) *Van verdeling komt de winst. Advies van de Raad voor Economisch Adviseurs, Tweede Kamer der Staten-Generaal 31 200, nr. 38*. Den Haag: REA.

SCP (2007) *Publieke prestaties in perspectief: memorandum quartaire sector 2006–2011*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

WRR (2007) *Investeren in werkzekerheid*. WRR rapport 77, Den Haag: WRR.